

**Petőfi Sándor**

## HA FÉRFI VAGY, LÉGY FÉRFI...

Ha férfi vagy, légy férfi,  
S ne hitvány gyöngé báb,  
Mit kény és kedv szerint lök  
A sors idébb-odább.  
Félénk eb a sors, csak csahol;  
A bátraktól szalad,  
Kik szembeszállanak vele...  
Azért ne hagyd magad!

Ha férfi vagy, légy férfi,  
S ne szád hirdesse ezt,  
Minden [Demosthenesnél](#)  
Szebben beszél a tett.  
Építs vagy ronts, mint a vihar,  
S hallgass, ha műved kész,  
Mint a vihar, ha megtevé  
Munkáját, elenyész.

Ha férfi vagy, légy férfi,  
Legyen elved, hited,  
És ezt kimondd, ha mindjárt  
Véreddel fizeted.  
Százszorta inkább éltedet  
Tagadd meg, mint magad;  
Hadd vesszen el az élet, ha  
A becsület marad.

Ha férfi vagy, légy férfi,  
Függetlenségedet  
A nagyvilág kincséért  
Áruba ne ereszd.  
Vesd meg, kik egy jobb falatért  
Eladják magokat.  
**„Koldúsbót és függetlenség!”**  
Ez légyen jelszavad.

Ha férfi vagy, légy férfi,  
Erős, bátor, szilárd,  
Akkor, hidd, hogy sem ember  
Sem sors könnyen nem árt.  
Légy tölgyfa, mit a fergeteg  
Ki képes dönteni,  
De méltóságos derekát  
Meg nem görbítheti.

(Pest, 1847. január.)

\*

JÓKAI MÓR

*(részlet Mikszáth Jókai-életrajzából)*

A Petőfi-Társaság kedvéért kifogyhatatlan a Petőfi-reminiszcenciákban. Hogy lángol, hogy szereti, hogy dicsőíti most ezt a Titánt! Egész lelkét megint Petőfi foglalja el. Néha azt is elhiszi a saját fölajzott képzelőtehetségének, hogy él még. A csaló Manasses meséi megbolygatják.

Aztán megint elcsügged, majd ismét remél s keresi, váltig keresi a rejtélyes eltűnés különböző nyitjait. S amit egyszer a fejébe vesz, az ott motoszkál szüntelen ezer alakban. Ha csigát eszik, kínálja otthon a két Rózát s ha azok visszautasítják, csodálkozik fölötte. Hogy lehet azt nem enni? Mikor pedig Petőfi is hogy szerette!

Minden szavára visszaemlékszik, mint egy szerelmes, akit halottjának árnyéka mindenütt körüleng, mindig vele foglalkozik, jelentéktelen apróságok jutnak eszébe, amelyekre eddig nem gondolt; bálványimádás ez már, félig betegség. Csak neve nincs, orvosok nem ösmerik. Költőket és írókat szokott meglepni, kik egy személlyel sokáig foglalkoznak, annak a lelkébe magukat helyezik s ezáltal egyéniségük egy darabig amazéval olvad össze. Macaulay »Morbus Boswelliana«-nak nevezi ezt a lelki állapotot.

A Koszorúba, a Petőfi-Társaság rövid életű lapjába többnyire Petőfi-tárgyú műveket ír. Még a lantját is előkeresi s »A holt költő szerelme« című csodásan szép és misztikus költeményben hagyja legérdekesebb nyomát e lázra magasodott Petőfi-imádásnak

(...)

Eközben egyre súlyosbodott az anyagi helyzete. 1879-ben nagyon szorongatják a bélyeges papirosok, 1880-ban már-már a szükség köszön be a legszembetűnőbb alakban. De Jókai hallgat, noha már a legszükségesebbek hiányzanak, titkolja zavarait, mint egy spanyol nemes, Jókainé még nála is kevélyebb.

Még a vele egy házban lakó Hegedűsék se vesznek észre semmit. Ilyesmire természetesen nem is gondolnak. Végre a cselédek pletykái által lesznek figyelmesek s ekkor lép közbe Hegedűs és terjedelmes vallomásra bírja Jókait, aki harminchatezer forintba számítja fel a

legsürgősebb adósságait. Hegedüs Sándortól Tisza Kálmán tudja meg a Jókai helyzetét. Tisza Kálmán pislog és keveset szól: »Hja, baj, baj,« »Hát bizony a pénzre vigyázni kell,« mindössze egy pár szűk, banális, hideg szava van. »Ejnye no, ez a Móric«. Hanem a szíve annál melegebb. Éppen Bécsbe készül elutazni az éjjeli vonattal s ha már egyszer ott áll a király előtt, a sok mindenféle jelenteni való köze oda szúrja azt is, hogy milyen szegény az ország, a legnagyobb írója is mekkora nyomorúságban van és úgy rakja a szavakat ravaszul, okosan, hogy a király elérteni véli és közbe szól:

- Ezt nagyon sajnálom. Felette rokonszenves ember. Mennyi az adóssága?

- Úgy tudom, harminchatezer forint volna az, ami a legégetőbb.

- Utalványozom az összeget a sajátomból - mond a király -, de ne szóljon neki!

Így lőn megint igazzá, hogy »Ali kezei hosszúk«, [\[82\]](#) hogy Magyarországon ebben a korban minden nagyobb bonyodalmaknak megoldója a király; sokszor a kicsinyeknek is.

Jókai csak másfél évvel később vett tudomást erről az esetről, amikor már nem ért semmit, hogy adóssága tavaly csodálatos módon *leapadt*, mivelhogy az adósok rendes szokása szerint nem vallotta volt be az egészet s azóta már megint fölszaporodott. Most már csak elméleti értéke volt a király gavalléros tettének, de az csak hatványozódott szemében azáltal, hogy ilyen modorban történt s nagy kulcsot szolgáltat ezentúl némely tetteinek és iratainak indító okaihoz.

Sajátságosan érintette a dolog. Lelke emelkedett a gondolatra, hogy a király úgy bánt vele, mint a legkedvesebb embereivel, tábornokaival, minisztereivel, ha bajba jutnak, nem volt ez szokatlan, és mégis voltak pillanatai, amikor bántotta az eset, mert mégis csak kegyajándék az; igaz, hogy egy királytól nem megszégyenítő. Úgy ám, de elfogadta volna-e Petőfi? Nagyban és egészben örömet okozott neki a tény, szívét megmelegítette, de voltak lelkiismeretfurdalásai is. A politikai hangulatok hullámozása szerint, amint király és nemzet közeledtek vagy távolodtak.

Nagyban és egészben mégis inkább bántotta életének ez az érdekes epizódja, mert holtig titokban tudta és akarta azt tartani - aminthogy sikerült is e könyv megjelenéséig -, sokszor

játszóan legeltek rajta a gondolatai, máskor úgy, érezte, hogy egy szörnyű titkot hordoz magában s remegve nézte az arcokon, hogy nem sejtenek-e valamit? Amint fantáziája így vagy amúgy hömpölygette, különböző színeket játszott előtte az »eset« is melyre még sokszor kell majd visszatérnie a jövőben, midőn valami kis kuruckodást szeretne elkövetni s eléje áll valamely beavatott hozzátartozója: »Hát nem emlékszel már mit tett érted a király?« És sokszor volt megfordítva is, ha a dolgok raisonja valamely kényes ügyben más állásfoglalást kívánt volna tőle mint költőtől, neki jutott eszébe, hogy - nem lehet.

Hegedüs, aki valóságos gondviselése lett innentől, csakhamar észrevette, hogy Jókai megint ott van, ahol volt, hogy a harminchatezer forint csak egy kis lélegzetvételhez juttatta, de nem mentette meg, most már erősebb kézzel fogott hozzá, hogy tűrhetőbb helyzetbe juttassa. Egy csomó legégetőbb váltóját kifizette a sajátjából s azonfelül bevitte az akkori idők divatja szerint egy kis közgazdasági tevékenységbe, az Adria hajózársaság igazgatóságába, a Generali és a Magyar Általános Takarékpénztárba, ami kb. évi nyolcezer forint jövedelmet jelentett. Egy szerencsés körülmény lehetővé tette, hogy a kevésbé nyomasztó terheitől is végképp megmenekedjék. A sárga ház beleesett a főváros által kisajátítandó épületek vonalaiba s érte a fővárostól 1882-ben egyezség szerint 38 ezer forintot kapott.

Végre, annyi év után megszűnt alperes lenni. Igaz, hogy háziúr sem volt már többé. Még akkor ősszel elköltözött a Kerepesi útra - de nem okulva a múltakon - most is egy tizennégy szobás nagy lakásba. A sárga ház pedig ott maradt még egy darabig lakatlan szobáival, megrepedezett kapujával, hulló cserepeivel, míg végre a tótok csákánya alatt eltűnik onnan egy napon, mint egy szétfoszlott álom.

\*

HERMAN OTTÓ...

Erre az interkalariára esik a halászat könyvének befejezése és a norvég ut, 1888 nyarán. Közben csak a véderővita hullámai szólitották a sajtó és a népgyűlések porondjára.

Ebben az időben történhetett az a jelenet, amelyet Mikszáth, Tisza Kálmán-ról, a generálisról szóló bájos feljegyzésében elmond. "Egyszer felemlítettem neki (*Tiszá*-nak) a folyosón, hogy egy igen jeles tudósunk kimaradván a Házból, nagyon rossz anyagi körülmények közé jutott ezáltal.

- Azért mondod, hogy én segítek rajta? - förmedt rám ingerülten. - Hogyisne? Persze! Ugy kell, hadd vesszen éhen!

S ezzel ott hagyott a faképnél nagy haragosan, de az ülés végén fölkeresett, a vállamra ütött s szeliden mondá:

- Megkértem *Trefort*-ot, hogy bizza vagy bizassa meg valami munka megírásával s adjon neki annyi pénzt, amennyire szüksége van. De tartsátok titokban, hogy az én kezem benne van, mert amilyen oktondi, még el nem találja fogadni". ( *Mikszáth*: Az én kortársaim, 116. old.)

A megbízásnak a vége az lett, hogy a preliminált összegben Trefort Lendl Adolf-ot küldte Herman kíséretében az északi madárhegyek tájára.

Herman Ottó tényleg sohasem tudta meg ezt a jelenetet. És igaza volt az öreg "generális"-nak: el sem fogadta volna. Mert Herman izzó temperamentuma egész hevével támadta mindenkor Tisza Kálmán-t és rendszerét. Ismételten megmondotta nyílt ülésen "bennem nemcsak a politikai ellenfél, hanem a gyűlölő ember is felszólal Tisza Kálmán-nal szemben, mert azzal vádolom, hogy megméltelyezte nemzetünk erkölcsi érzéseit" (1889. jun. 3.).

Kolozsvártól Szegeden át Budapestig mindig éles ellenfele volt a *Tisza*-család összes szereplő politikusának - csak az utolsó

*Tiszá*

-ban, az igazán megrázó tragikum

*István*

grófbán tisztelte a fanatikus meggyőződésű egyenes jellemet.

## **AZ UTOLSÓ MAGYAR POLIHISZTOR ÉLETE ÉS KORA**

**IRTA**

**LAMBRECHT KÁLMÁN**

p.s..

ezért (is) mondhatott

Jókai és Hermann Ottó

olyannyira más gyászbeszédet

Kossuth koporsója felett...!?